

Jaká je budoucnost experimentu v archeologii?

Redakce časopisu - ročenky „(Re)construction and Experiment in Archaeology - European Platform“ položila evropským střediskům s různým vztahem k archeologickému experimentu otázku o jeho budoucnosti a vztahu k dnes již klasickým pokusům. Existují ještě dnes „velké pokusy“ nebo bylo to základní už metodou experimentu objeveno?

Vrátit se od populárních akcí pro veřejnost ke kořenům seriózního experimentu

Experimentální archeologie je výrazně ovlivněna regionálními podmínkami, například přístupem jednotlivých výzkumných center. Mnoho Poláků (včetně profesionálních archeologů) ji ale chápe velmi odlišně. Obecně není v posledních letech experimentální archeologie spojována s výzkumem, ale s populárními akcemi archeoparků „živé historie“, které rostou jako houby po dešti. Takové chápání náplně experimentální archeologie může mít pouze jeden důsledek - diskreditaci experimentální archeologie v očích vědců a spolu s ní skepticismus vůči výsledkům dokonce i exaktních experimentů. Nemám v úmyslu snižovat edukativní význam archeoparků (pokud pracují s reáliemi daného období), ale zde prováděné činnosti nemají většinou s vědeckým výzkumem nic společného (což je podle definice cílem experimentální archeologie). Připomněl bych zde poslední práci Dr. P. J. Reynoldse, jehož názory jsou mi velmi blízké: *„experiment nemá v principu absolutně nic společného s „živou minulostí“, oblékáním historických kostýmů, přebíráním minulých událostí, nebo dokonce vyučováním dobře známých technik (...), jakými jsou například opracování kamene, výroba keramiky (...). Je velmi nešťastné, že tyto činnosti jsou obecně zahrnovány pod zastírejší pojem experimentální archeologie, jelikož toto začlenění znehodnocuje význam experimentu a brání jeho uznání odborníky“*.

Podle mého názoru je hlavním cílem polské (a jistě nejen polské) experimentální archeologie v blízké budoucnosti návrat k jejím kořenům, k opravdovému výzkumu. Může to sice znít poněkud zpátečnický, stejně jako otázka, která byla podnětem k tomuto příspěvku: Proč současní experimentální archeologové citují starší texty „starých“ autorů? Pokud ale chceme vrátit experimentální archeologii na její právoplatné místo v rámci vědy, musíme přehodnotit náš přístup a zvážit její základy. K tomu je ale nezbytně nutné oddělit exaktně prováděné experimenty od činností jiného rázu.

Já osobně nemám námitek proti odkazům na pionýry této profese. Také si nemyslím, že by opakování jejich experimentů nebo navázání na jejich práci bylo chybou. To je myšlenkou každého experimentu. Aby byly získané výsledky co nejpřesnější, je nutné provádět každý experiment mnohokrát a věnovat se těm nejnepatrnějším proměnným. Je ono „opakování“ jediným cílem příštích experimentálních archeologů? Bylo už všechno vykonáno? Bez jakéhokoli zaváhání - ne. J. Coles píše v jedné ze svých prací: *„(...) experimentální archeologie je způsob, jeden způsob, jak prověřovat archeologické úvahy o lidském chování v minulosti.“* V souladu s tímto názorem musíme připustit, že seznam budoucích experimentů je tak dlouhý, jak velká byla vynalézavost a nápaditost lidí v minulosti. Jinými slovy: každý předmět, který archeologové najdou, vzbuzuje hypotézy o výrobě, technologickém použití a účelu. A jejich ověřování zaměstná mnoho příštích generací experimentálních archeologů.

Grzegorz Osipowicz, Polsko

I „živá historie“ by měla vycházet z poznatků archeologického výzkumu

Já sám experimentální archeolog nejsem, tudíž se mohu vyjádřit pouze k tomu, jaké cíle a jaká témata se zdají být zajímavá z pohledu muzea středověké „živé historie“. V rámci příprav demonstrací „živé historie“ vyrábějí jejich aktéři velké množství nástrojů, oděvů a jiných předmětů běžného života. Výroba těchto předmětů není součástí archeologického nebo historického výzkumu, ale vychází z jejich poznatků. Vyrobené předměty jsou také z velké části při demonstracích používány. Výroba takovýchto napodobenin by se vždy měla opírat o výsledky experimentální archeologie - což se už v několika muzeích tohoto typu děje (např. Düppel). V opačném případě by totiž statut archeologické „vědomosti“ mohl připadnout nestrukturované zkušenosti, získané právě při takových demonstracích. Pokud mohu soudit, tak experimentální archeologie v minulých letech jasně ukázala, jak jsou pro dosažení citovatelné vědomosti důležité strukturované exaktní metody.

Počet témat pro rekonstrukci běžného života minulosti, která sice nejsou velkolepá, ale dají se uchopit pouze strukturovaným experimentem, je velký. Podle mého názoru by experiment neměl být předmětem zájmu pouze archeologických a historických věd, ale i širší veřejnosti, například návštěvníků muzeí „živé historie“ z celé Evropy - návštěvníků, kteří nehledají jen zábavu, ale stojí i o nejnovější archeologické a historické poznatky, podané nenásilnou a srozumitelnou formou.

Sven-Hinrich Siemers, Bachritterburg Kanzach, Německo

Dobře strukturovaný experiment je pro archeology cenným zdrojem

Domnívám se, že experimentální archeologie příštích let samozřejmě musí brát v úvahu starší práce. To je nezbytné, ale nastává problém, a vy to dobře víte, že mnoho z těchto prací nabízí výsledky ze značně nerovnocenného výzkumu. Vysvětlím:

- nejsem si jist, že by všichni experimentátoři nebo badatelé (navzdory dobrým úmyslům a v dobré víře...) měli všechny znalosti a vědecké předpoklady pro vedení „poctivého“ vědeckého, a tedy konstruktivního, experimentu;
- chybí obecný rámec bádání experimentální archeologie, takhle se do ní může „nacpat všechno“, s úchylnkami jaké známe
- je také důležité vysvětlit některým „badatelům“, že se nesmí experiment založený na opravdovém vědeckém postupu a směřující ke studiu a pochopení jednotlivých výrobních technologií toho kterého předmětu, směšovat s „demonstrací“, či dokonce pouhou animací...

Je zde tedy, na jedné straně, zohledňování starších údajů, které je někdy nutné ověřovat, což je normální, ale jsem přesvědčen,

že bez strukturování toto bádání brzy ustrne a bude se točit v kruhu, každý bude ve svém koutku opakovat práci druhých. To všechno daleko nevede, bohužel. A jaká ztráta energie pro nic!

A přesto jsou oblasti a prostor pro uplatnění experimentálního bádání rozsáhlé a pro nás archeology zásadní, abychom se vyhnuli tomu říkat hlouposti a lépe pochopili způsoby myšlení populací, které nám předcházely. Je ještě spousta oblastí, kde může být tento přístup užitečný a hodně přinést pro lepší poznání pravěkých nebo pozdějších společností. Ale bez dobře definovaného rámce, předem dobře promyšleného, jsou úchylky, jak jsem zmiňoval výše, nevyhnutelné a pod záštitou „experimentální archeologie“ se někdy skrývá vše a cokoli. A to, si myslím, je v příštích letech nutné odstranit. Experimentální bádání nesměřuje k výrobě pouhé kopie, ale k pochopení jevu s celým svým výrobním řetězcem, takovým jaký byl a jak se začleňoval do společnosti.

Snad by bylo možné aby specialisté zvážili, dle jednotlivých období, velká témata pro studium a naplnění očekávání experimentu...

To je několik úvah, ke kterým mě inspirovala vaše otázka.

Christian Chevillot, Beynac, Francie

Metoda experimentu v přírodních vědách

Smyslem experimentální archeologie není pouze osobní poznání experimentátorů. Experimentální archeologie slouží vědě, kde napomáhá vytváření nových přístupů, a v neposlední řadě i veřejnosti, která díky ní získává živý obraz o technologiích a životě v dávných dobách. Pokud je průběh experimentu krok za krokem dokumentován a stejným způsobem hodnověrně a opakovatelně prezentován, můžeme mluvit o metodě experimentu známého z přírodních věd. Z hlediska společenských věd vytváří experimentální archeologie předpoklady pro srovnání zobrazením modelových představ, které mohou být velmi důležité pro archeologickou interpretaci a prognózy ve společném výhledu.

**Dr. Gunter Schöbel,
Pfahlbaumuseum Unteruhldingen, Německo**

Měli bychom odlepit prsty od klávesnice a uchopit jimi násadu sekery

Má odpověď na tuto provokující otázku je velmi spontánní a obávám se, že nelichotivá vůči dnešním experimentálním archeologům: Některé ze starších publikací jsou stále citovány, protože jen málo z těch novějších se jim vyrovná.

Pokud bude mít každá nová generace experimentálních archeologů stále snahu znovu objevovat Ameriku, nikdy své experimentální předky nepřekonáme. Ti už od dětství věděli, jak pokácet strom nebo kout železo, byli to očití svědkové ještě živých technologií. My pouze klepeme na rameno našemu „copain expérimentateur“, místo na rameno skutečného dřevorubce. A jestli se nakonec pustíme do experimentu sami, pak jsme nuceni odlepit naše pokroucené prsty od klávesnice a uchopit jimi násadu sekery, ať už moderní nebo historické.

V rámci svých experimentů, věnovaných rekonstrukci tavby mědi, jsem nucen prodírat se pětitisíciletým labyrintem zavádějících stop, chyb i úspěchů našich předků, abych pochopil

vývoj celého procesu - to vše během jediného lidského života, nebo přinejmenším toho, co z něj zbývá. A to nepočítám čas strávený hledáním cesty zpátky k výchozímu bodu, poté co jsem sledoval zavádějící stopy dnešních „expertů“.

Proto je podle mě potřebné sehnat experimentátory dohromady a konečně se domluvit na společné strategii experimentální archeologie - namísto plánování experimentů na svém vlastním experimentálním písečku.

Některé ze starších publikací jsou stále citovány, zato my si kopeme svůj vlastní experimentální hrob, jestliže se v roce 2006 snažíme zakonzerovat naši experimentální historii předmluvami typu: „kde na nový stav bádání od roku 1986 už nemohl být brán zřetel“.

Walter Fasnacht, Švýcarsko

Archeologický experiment musí být dobře vedený, jednoduchý a srozumitelný

Jsem přesvědčen, že v budoucnu vedle celé škály přírodních věd přinese i experimentální archeologie mnoho impulsů k novému chápání v historickém bádání. A nezbyvá než doufat, že výsledky experimentů se ve větší míře promítnou i v tradiční archeologii. Nutnou podmínkou ale je, aby experimenty byly dobře metodicky vedeny a aby byly jejich výsledky prezentovány srozumitelnou formou. Větší úsilí by mělo být věnováno jasnému rozlišení archeologického experimentu od aktivit typu: vyrábění archeologických modelů za pomoci moderních nástrojů, nebo výukové prezentace v muzeích.

Tím že porozumíme výrobě předmětů a nástrojů, tomu kdy a který nástroj během výroby použít a v neposlední řadě i praktickému využití těchto výrobků, získáme odpovídající obraz každodenního života našich předků.

Archeologický experiment by měl být jednoduchý, aby produkoval všeobecně použitelná archeologická data. Neměli bychom se pouštět do příliš komplexních procesů, například chápat stavbu domu jako jeden všezahrnující experiment, vzhledem k existenci příliš velkého množství aspektů a řešení, která nás často mohou tlačit ke kompromisům. Takovýto projekt je lépe rozdělit do jednotlivých pracovních fází a dobře definovaných komponent, z nichž některé lze řešit jako experiment. Podobný způsob lze aplikovat i na zemědělské experimenty, experimenty se dřevem, lovem nebo erozí půdy.

Nemyslím, že bychom se měli nechat omezovat minulými experimenty. Naopak trvám na tom, že minulé experimenty nám mohou posloužit jako dobrá datová základna k lepšímu posouzení našich vlastních výsledků. Ono srovnání nám třeba umožní rozpoznat regionální rozdíly ve stavbě domů, v zemědělství nebo řemeslech a pochopit příčiny nejrůznějších vylepšení a zdokonalení. Více úsilí bychom měli věnovat i prezentování výsledků naší práce veřejnosti. Příjemným vedlejším účinkem našich rekonstrukcí totiž je vytváření objektů, které vzbuzují zájem veřejnosti o archeologii.

**Mag. Wolfgang Lobisser, Vienna Institute
for Archaeological Science, Rakousko**

Poznámka redakce: úplné znění ankety je v internetové verzi časopisu.